

KELİME-İ TEVHİD VE KELİME-İ ADALET

Ömer Faruk UYSAL¹

Öncelikle tabloyu inceleyelim;

La İlahe İllallah	Ve La Teziru Vaziratun Vizra Uhra
1. Allah'tan başka ilah yoktur	1. Hiçbir suçlu başkasının suçunu üstlenmez
2. Şirke reddiye	2. Zulme reddiye
3. Tevhid lafzı yok, kavramı var	3. Adalet lafzı yok, kavramı var
4. Şirki reddeden la edatıyla başlar	4. Zulmü reddeden la edatıyla başlar
5. Tevhid kavramının en çok tekrarlanan ifadesi	5. Adalet kavramının bu formda beş defa başka formda pek çok ifadesi
6. Kur'an'ın en temel ilkesi	6. Kur'an'ın kanun-i esasisi
7. "Tanrısız insan olmaz" gerçeğini esas alır	7. "Adalet fikri olmayan insan olmaz" gerçeğini esas alır
8. "Tek Allah'a inanın" yerine "sahte tanrılara inanmayın"	8. "Adaletli olun" yerine "zulme sapmayın"
9. İlk ilke vücut yerine ikinci ilke tevhid	9. İlk ilke adalet yerine ikinci ilke zalim olmayın
10. Teorik bir tanım ve izah yerine pratik	10. Teorik bir tanım ve izah yerine pratik

Kur'an'ın dört esası, dört maksadı vardır: tevhid, nübüvvet, haşir, adalet. Eski âlimlerde olduğu gibi Bediüzzaman da böyle bir tespit yapar.

Dikkat edilirse bu dört esas birbirini izah etmekte ve desteklemektedir. Bir olan ve Kadir-i mutlak olan (tevhid) iyileri ödüllendirmeli, kötülerini cezalandırmalıdır. Bu adaletin gereğidir (adalet). Bu hikmeti gereği dünyada tam olarak gerçekleşmemekte, darü'l-kudret olan ahirete Mahkeme-i Kübra'ya kalmaktadır (haşir). Adaletin gereği olarak haşir olmalıdır. Haşirde de tam adalet sağlanacaktır. Peygamberler tevhidi ve bunun lazımesi olan haşir ve adaleti haber vermekte (nebe) ve öğretmektedir (nübüvvet).

Tevhid elbette İslam'ın en önemli, en temel ilkesi ve hakikatidir. Diğer ilkeler ise tevhide dayanır ve tevhidin olmazsa olmazıdır.

1 Avukat, İstanbul (omerfarukuysal@hotmail.com)
Gönderim Tarihi: 15.08.2017, Kabul Tarihi: 23.05.2018

Bu ilke Kur'an-ı Kerim'de üçü "La ilahe illallah", otuzu "La ilahe illa hu", üçü "La ilahe illa ene", biri de "La ilahe illa ente" şeklinde olmak üzere toplam otuz yedi defa geçmektedir.

Kelime-i tevhid gramer açısından incelendiğinde önce "la" olumsuzluk edatıyla hiçbir tanrının bulunmadığı, sonra da sadece bir ve gerçek tanrı olan Allah'ın varlığının ispat edildiği görülür. Bu ise tevhid ilkesinde öncelikle şirke sebebiyet verecek inançların geçersiz hale getirilmesi ardından ispatın gerçekleştirilmesinin gerektiğini gösterir. (Bkz. *TDV İslam Ansiklopedisi*, "kelime-i tevhid" maddesi)

"Allah'tan başka ilah yoktur" ilkesinden önce mantıken Allah vardır ve birdir hakikati gelmektedir. Allah var ve bir olduğu için O'ndan başka ilah yoktur. Allah'tan başka ilah yoktur çünkü Allah vardır ve birdir (vücut). Kelam âlimleri de sıfat-ı sübutiyeyi (sabit sıfatları) sayarken ilk önce zorunlu olarak, O'nun varlığı, vücut hakikatinden başlarlar.

Peki, neden mantıki ve zorunlu olan ilk ilke yerine ikinci ilke, Allah vardır ve birdir yerine Allah'tan başka ilah yoktur ilkesi söylenir ve temel ilke olarak zikredilir.

Denebilir ki herkesin öyle veya böyle bir tanrısı veya tanrı gibi değer verip önemseydiği bir ilahı muhakkak vardır. Önemli olan doğru ve gerçek tanrıdır. Nitekim tarih boyunca mabetsiz bir toplum, tanrısız bir kültür ve medeniyet görülmemiştir.

Öyle ki yosuna ve kaplumbağaya, kendi elleriyle yaptığı puta, ateşe, nehre tapan insanlar vardır. Bir yaratana kabul etmeyip yaratılışı tabiata, esbaba (sebeplere) ve kendiliğinden olmaya bağlayanlar dahi aslında tabiatı, esbabı veya maddenin kendisini (diyalektiğini) tanrı edinmiş olmaktadır. Ateşe, nehre, yosuna, kaplumbağaya, ağaca tapmanın tabiata, esbaba ve maddenin kendisine tapmaktan pek farkı yoktur. Aslında bütün sahte tanrılara tapanlar bir şekilde –dolaylı da olsa, farkına varmasalar da– sahte tanrılarının Sani-i Zülcelal'ine tapmış olurlar. Yaratılmış her şeyi O yaratmış, ilahi sanat ve kudretiyle yaratmış olduğundan, hakiki hakaik-ı eşya esma-i ilahi olduğundan, her şey O değilse bile her şey O'ndan olduğundan, insan ister istemez Sani-i Zülcelal'e tapar, O'ndan başkasına (ontolojik olarak) ibadet edemez. Mesela Güneş'i tanrı edinip tapan bir toplum, Güneş'te tecelli eden Esmâ-i Hüsna'nın, muazzam celali ve cemali tecelliyatından etkilenip ondaki esmaya, Esmâ-i Hüsna'ya ve onun sahibine ibadet etmiş gibi olur.

Allah vardır ve birdir, o kadar ki Allah'tan başka hiçbir şey yoktur (La mevcude illa hu) diyenler, Allah adına mevcudatı inkâr edenler ile mevcudat (tabiat, madde)

adına Allah'ı inkâr edenler dahi zıt yönlerden giderek bir yerde buluşurlar. O'ndan başka varlık yoktur (La mevcude illa hu) diyenler ile varlık (tabiat) yaratıcıdır veya panteist, immanent (tabiatta yerleşik tanrı) anlayışı ne kadar birbirine zıt olsalar da aynı kapıya çıkabilir.

İslami tevhid akidesi bu karmaşayı düzeltmekte, bu yanlış kesip atmaktadır. Muhelif tanrı ya da tanrılar ediniyorsunuz fakat Allah'tan başka tanrı (ilah) yoktur, O birdir demektedir.

Eğer bir insan gerçekten herhangi bir tanrıya inanmıyor ise, sofestai olup değil tanrının, hiçbir şeyin varlığını kabul etmiyor ise de İslam onu hiç muhatap almıyor demektir. Çünkü "Allah'tan başka ilah yoktur" ilkesinin muhatabı herhangi bir tanrı inancına sahip olan yani varlığı kabul edenlerdir.

Hakikat şudur ki insanların büyük bir çoğunluğu mutlaka bir şeye inanır, bir şeyi tanrı edinir veya tanrı gibi önemser ve yüceltirler. Fakat inanç sahibi olanların çoğu da Allah'a şirk koşmadan inanmazlar (Yusuf 12/106). Allah'a şirk koşmadan inananlar dahi şirk-i hafi (ihlas zaafi) ile karşı karşıyadır.

Tevhid hakikati tevhid-şirk diyalektiği üzerine bina edilir. Her şey zıddıyla bilinir kaidesince tevhid şirk ile şirk de tevhid ile açıklanır ve anlaşılır.

İslamiyet bir teori, bir felsefe, zihni bir spekülasyon, herhangi bir ideoloji veya doktrin olmadığından amel, pratik, tatbikatta çok önemsendiğinden, içselleştirilmesi, hayata katılması gerektiğinden böyle bir yöntem kabul edilmiş denebilir.

"Allah vardır ve birdir, önce onu anlatayım" yerine, "siz zaten bir şeye veya bir şeylere inanıyorsunuz ancak doğru inanç budur" veya "Ey doğru inanç sahipleri doğru inancın şirk gibi bir çeldiricisi, düşmanı vardır, dikkat edin!", "Hafi de olsa şirk tehlikesi vardır, yanılmayın." Hayat büyük bir imtihandır ve bu imtihanın en zor sorusu tevhid-şirk ikilemi ile ilgilidir. İmtihan muttakiler için dahi geçerli ve dehşetlidir.

Tevhid Nedir?

Şirk olmayandır. Tevhid-i hakiki şirk-i hafiden dahi uzak olmaktır.

Bediüzzaman Said Nursi tevhid ilkesinden hareketle, ondan aldığı destek ve ilhamla, adalet ilkesini açıklar. Yukarıda arz edilen perspektifi adalet ilkesine uyarlar. İyi bir Kur'an şakirdi olarak Kur'ani tevhid izah yöntemini adalete de uyarlar.

Nasıl ki Kur'an "Allah vardır ve birdir" ilk ve zorunlu ilkesi yerine "Allah'tan başka ilah yoktur"u devamlı tekrar eder. Bediüzzaman da "Adalet şudur, adil olun" ilk ve

zorunlu ilkesi yerine adaletin tam zıddı olan zulmü önleyen Kur’ani esasa dayanır. “Hiçbir suçlu başkasının suçunu yüklenmez/vela teziru vaziretü vizra uhra.”

Said Nursi adaleti emreden veya izah eden birçok ayet yerine, zulmün önünü keşen ayeti esas almaktadır. Yani tevhid ilkesi nasıl şirkin önü kesilerek ifade ediliyorsa adalet ilkesi de zulmün önü kesilerek ifade edilmektedir.

Kelime-i Tevhid “la ilahe illallah”tır. Kelime-i adalet ise “la teziru vaziratü vizra uhra”dır denilebilir. Dikkat edilirse tevhid kelimesinde tevhid lafzı yok, kavramı vardır. Adalet kelimesinde de adalet lafzı yok, kavramı vardır.

Kelime-i Tevhid nasıl ki şirki reddeden “la” olumsuz edatı ile başlıyor, kelime-i adalet de zulmü reddeden “la” edatıyla başlıyor.

Kelime-i Tevhid nasıl ki İslam’ın en temel ilkesi ve tevhid kavramının en çok tekrar edilen ifadesidir. Kelime-i adalet de Kur’an adaletinin temel ilkesi ve adalet kavramının çok tekrar edilen ifadesidir.

Nursi bu adalet kelimesi için “Kur’an’ın kanun-i esasisidir” der. “Birisinin hatasıyla başkası mesul olmaz”, “Hak haktır, büyüğüne küçüğüne bakılmaz”, “Selamet-i millet için fert feda edilmez” şeklinde izah eder.

Kanun-u esasi-yi beşeriye “siyaset- beşeriye” ise “Selamet-i millet için fertler feda edilir, cemaatin selameti için eşhas kurban edilir, vatan için her şey feda edilir” hükmünü esas almıştır.

Şirke karşı tevhid, zulme karşı adalet, selamet-i millet için ferdin fedasına karşı, “Selamet-i millet için fert feda edilmez” ilkesi aynı perspektifin ve mantalitenin gereğidir.

“Hiçbir suçlu başkasının suçunu yüklenmez” ne demektir? Bu ilkeye uymak zulme nasıl mani olur, adalete nasıl imkân tanır?

Denebilir ki bir inancı olmayan, herhangi bir tanrısı olmayan bir insan nasıl ki yoktur veya istisnaidir; bir adalet düşüncesi, bir adalet kabulü olmayan bir insan da yoktur. Herkesin iyi kötü bir adalet telakkisi vardır ve olabildiğince adalete uyuyordur. En azından böyle düşünüyordur. Bu cümleden olarak hiçbir zalim zulmünü sırf zulüm olsun diye, hiçbir katil katlini sırf katil olsun diye yapmaz. Mutlaka bir sebebi, bir gerekçesi, hiç olmazsa bir mazereti vardır. Herkes ya tam adalete uyuyordur ya da tam adaleti muhatabı hak etmiyor veya tam adaletin imkânı yoktur düşüncesindedir.

Bu bağlamda “Adil olun, adaleti yerine getirin” buyruğu zaten kendince adaleti gözettğine inanan kimse için pek anlamlı değildir. Önemli olan zaten adil olduğunu düşünen insanın adaletten hangi durumda, nasıl saptığını vurgulamak ve buna engel olmaktır.

Kardeş ve evlat katli yapan kralın, padişahın, Yahudilere soykırım uygulayan Hitler’in, milyonlarca kişiyi öldürten Stalin’in tarihsel, ideolojik, psikolojik açıklamaları vardı. Kimisi işçi sınıfını ve tüm insanlığın geleceğini kurtarıyor, kimisi üstün ırkının selametine hizmet ediyor, kimisi de münhasıran kendine ait olan meşru hakkı, tahtını, tehlikelerden koruyordu. Ulus devletler, ulus devletin olmazsa olmazı olarak etnik temizlik veya nüfus (ırk) mübadeleleri yapıyorlardı. Milliyetperver bir hâkim (yargıç, yönetici) milliyetini düşünüyor, o sebeple adalete tam riayet edemiyordu.

“Hiçbir suçlu başkasının suçunu yüklenmez” ilkesi ise bütün toptancı, totaliter, otoriter, milliyetperver adalet sapmalarına engel olmaktadır. Modern hukuklardaki suçta ve cezada şahsiliğin prensibi veya kusurun ve sorumluluğun şahsiliği ilkesine vurgu yapmaktadır.

Bu aynı zamanda eğer var ise suç ile ceza arasındaki ölçülülüğü, adil cezayı da sağlamaktadır.

Bu ilke hukukun soğuk ve kuru “normatif” boyutu, “sosyal realite” denen çoğunlukla hukuka olumsuz etki eden (negatif determinant) boyutunu değil de “etik değer” (ahlak, adalet) boyutunu esas alır.

Bu ilkeyi bilen, hakkıyla anlayan ve içselleştiren bir Müslüman Türk derin devletin, JİTEM’in “faili meçhul” cinayetlerini mazur göremez, hâlbuki pek çok dindar bunu önemsememiştir. Aynı şekilde bir Müslüman Kürt de PKK’nın dehşetli cinayetlerine tepki vermek yerine cinayetlerin sorumluluğunu hükümete yükleyebilmektedir. Çünkü milliyetçi totaliter refleksler adalet duygusunu bastırabilmektedir.